کورنی ناخالص تولید
Gross Domestic Product- GDP

ژباړه له زیاتونو سره

DRAFT

Ketabton.com

10/24/2014

ژباړه : سیدحبیب

Sayed Habib

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورنی ناخالص تولید Gross Domestic Product – GDP

کورنی ناخالص تولید د ملي اقتصاد د اساسي موضوعاتو څخه دی، او په یو معین وخت (معمولا یوکال) په جریان کې د یو هیواد تولید شویو اجناسو او خدماتو نهایي ارزښت ته کورنی ناخالص تولید وایي .

په کورنی ناخالص تولید کې یوازې د نهایی اجناسو او خدماتو ارزښت شامل دي یعنې هغه اجناس او خدمات چې مستقیما په مصرف کوونکو باندې پلورل کیږی کورنی ناخالص تولیدات شمیرل کیږي .

د تولیدي اجناسو د کمپنی لپاره د بریښنا مصارف په کورنی ناخالص تولید کې شامل نه دي ولې که چیرته بریښنا د کورونو د رڼا کولو لپاره استفاده شي نو د بریښنا مصارف په GDP کې شامل دي . باید پوه شو چې د GDP په محاسبه کې باید د اجناسو او خدماتو د ارزښت دوهم ځلي شمیرني څخه مخنیوی وشي .

ددې موضوع د لا روښانتیا لپاره لاندینی مثال په نظر کې نیسو:

د موټرو تولیدونکي کمپنی د موټر ځیني پرزې د نورو کمپنیو په واسطه تولیدوي او له تولید وروسته موټر د لمړی کمپنی په واسطه جوړیږي او په نتیجه کې د همدې کمپنی په نوم بازار ته وړاندې کیږي اوس که چیرته موږ د هرې فرعي کمپنی تولیدات په GDP کې شامل کړو نو په نتیجه کې به د یو موټر ارزښت څو ځله وشمیرل شي نو په دې اساس هره پرزه چې د موټر تکمیلیدو پورې چې د اصلي کمپنی په واسطه اخستل کیږي د موټر د تولیدونکي کمپنې په نوم باید سنجش شی او د موټر نهایی ارزښت باید په GDP کې وشمیرل شي .

حقیقی کورنی ناخالص تولید Real GDP :

ددې لپاره چې د GDP اصلي مفهوم لا زیات روښانه شي نو موږ باید د GDP او د انفلاسیون نرخ په اړیکه باندې پوه شو.

که چیرته په بازار کې قیمتونه د یو کال په جریان کې د تیر کال په پرتله دوه برابره شي نو ددې سره د GDP نرخ هم دوه برابره کیږي په داسې حال کې چې عین اجناس او خدمات د تیر کال په شان تولید شوي وي، نو دا چې د قیمتونو په لوړوالی کې د انفلاسیون نرخ له منځه یوړل شي نو ددې لپاره GDP باید د قیمتونو په شاخص باندې وویشل شي تر څو حقیقی GDP په لاس راشي.

Real GDP= GDP/Price Index

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کورنی ناخالص تولید ترکیبي اجزاوې (برخې) The components of GDP :

کـه چیرتـه مـوږ غـواړو چـي ملـي اقتصـادي مسـایل و څیـړو نـو لـومړی بایـد د GDP پـه تعریـف او اجـزاوو بانـدې پـه کاملـه ډول سـره ځـان پـوه کـړو، د کـورنی ناخـالص تولیـد د ترکیبـي اجـزاوې او جوړښت د عاید او مصرف په ساده دایروي ماډل کې تشریح کوو :

د عایـد او مصـرف سـاده دایـروی مـاډل : لکـه چـي مخکـي مـو ولوسـتل د يـو هيـواد د توليـد شـويو اجناسو او خدماتو نهایی ارزښت ته په یو ټاکلی وخت کي کورنی ناخالص تولید وایی.

ددې لپـاره چـي د GDP پـه جزیـاتو بانـدې پـوه شـو نـو لازمـه ده چـي لـومړی عایـد او مصـرف دایـروي مـاډل و پیژنـو یـا پـه سـاده ډول سـره چـي د یـو هیـواد اقتصـاد تـه اجنـاس ، خـدمات او پیسـي څرنګـه داخلیـږي او څرنګـه بیرتـه پـه مصـرف رسـول کیـږي چـي دا مـاډل لـه سـاده ډول څخـه تـر پرمختللـــی شـــکل پـــه جزیـــاتو ســـره پـــه لانـــدې ډول ســـره تشـــریح کیـــږي :

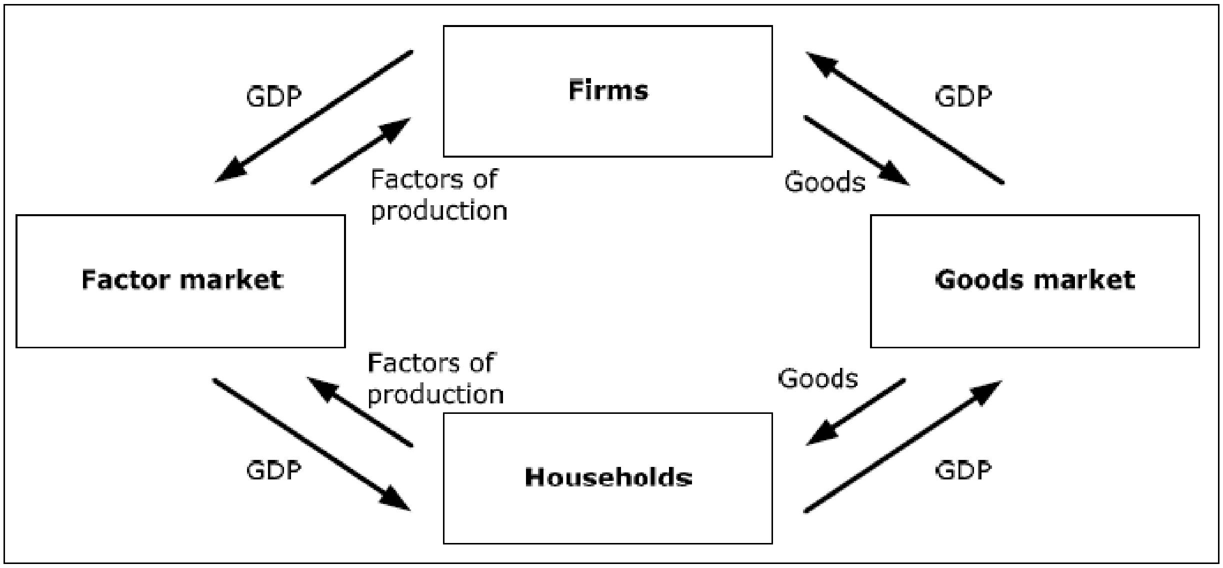

پـه پـورتنی مـاډل کـې د پیسـو (عایـد) پـه مقابـل کـې د اجناسـو او خـدماتو جریـان پـه لانـدې ډول سـره تشریح کولای شو .

- تولیدي کمپنی نهایی اجناس او خدمات بازار ته د خرڅلاو په منظور وړاندې کوي.
- مصـرف کـوونکي لـه تولیـدي کمپنیـو او بـازارونو څخـه اجنـاس او خـدمات د عرضـي او تقاضا په نتیجه کې د ټاکل شوي قیمت په اساس تر لاسه کوي .
- مصـرف کـونکي ددې تـر څنـګ چـي د اجناسـو د ترلاسـه کولـو لپـاره پیسـي مصـرفوي همدارنګه د تولید عوامل (کار او پانګه) کمپنیو ته مهیا کوي .
- کمپنی په تر لاسه شوي عاید له بازار څخه د تولید عوامل تر لاسه کوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عاید او مصرف د دایروي جریان تشریحي ماډل: د ملي اقتصاد د مهمو او پیچلو ستونزو د څیړلو او د حل په منظور موږ د دایروي جریان تشریحي ماډل ته ضرورت لرو، دغه ماډل د ساده ماډل یو پرمختللی شکل دی چې په ساده دایروی جریان ماډل باندې هغه جزیات اضافه کیږي چې په اقتصادي نظامونو کې ورته ډیره اړتیا پیښیږي.

ددې ماډل د تشریح لپاره لومړی د کمپنی څخه شروع کوو بیا دغه ماډل په دوه برخو باندې په داسې ډول سره ویشو چې په لومړی برخه کې په یو اقتصادي نظام د پیسو جریان او دوهمه برخه د اجناسو جریان تشریح شي .

دکمپنی ماډل او د اجناسو او خدماتو د ارزښت د زیاتوالي نظریه: مخکې له دې چې د دایروي جریان تشریحي ماډل و څیړو موږ باید د په دایروي جریان کې د کمپنی ماډل تر نظر لاندې ونیسو چې کمپنی له نورو بنسټونو او سره په لاندې ډول خپل فعالیت سرته رسوي .

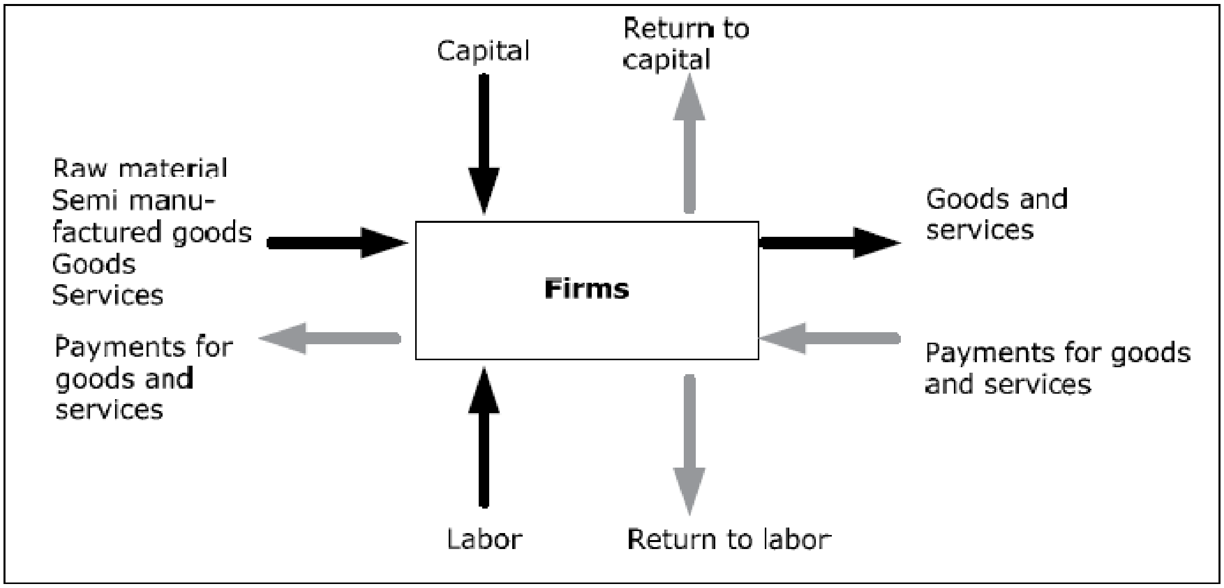

په دغه ماډل کې کمپنی هغه واحد دی چې د تولیداتو په ارزښت کې زیاتوالي راولي دغه تولیدات کیدای شي خام مواد، نیمه خام مواد او یا هم کارتمامه اجناس او یا هم خدمات وي .له ارزښت څخه هدف د خامو موادو څخه کار تمام اجناس جوړول دي تر څو خرڅلاو ته آماده شي.

د مثال په ډول د بازار عمده پلورونکی په ۵ افغانی یو قلم له کمپنی تر لاسه کوي او یوه افغانی خپله ګټه ور سره یوځای کوي چې په ۶ افغانی سره یی په مصرف کوونکو باندې خر څوي، په نتیجه کې ویلای شو چې بازار د قلم په ارزښت کې ۱ یوه افغانی زیاته کړه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

عاید او مصرف په دایروي ماډل کې د کمپنی رول: ټولې کمپنی په دریو برخو باندې ویشو، FR هغه کمپنی چې خام مواد تر لاسه کوي،FH هغه کمپنی چې نیمه کار تمام اجناس تولیدوي اوFF هغه کمپنی چې کارتمام اجناس تولیدوي او د Y حرف د GDP لپاره کاروو.

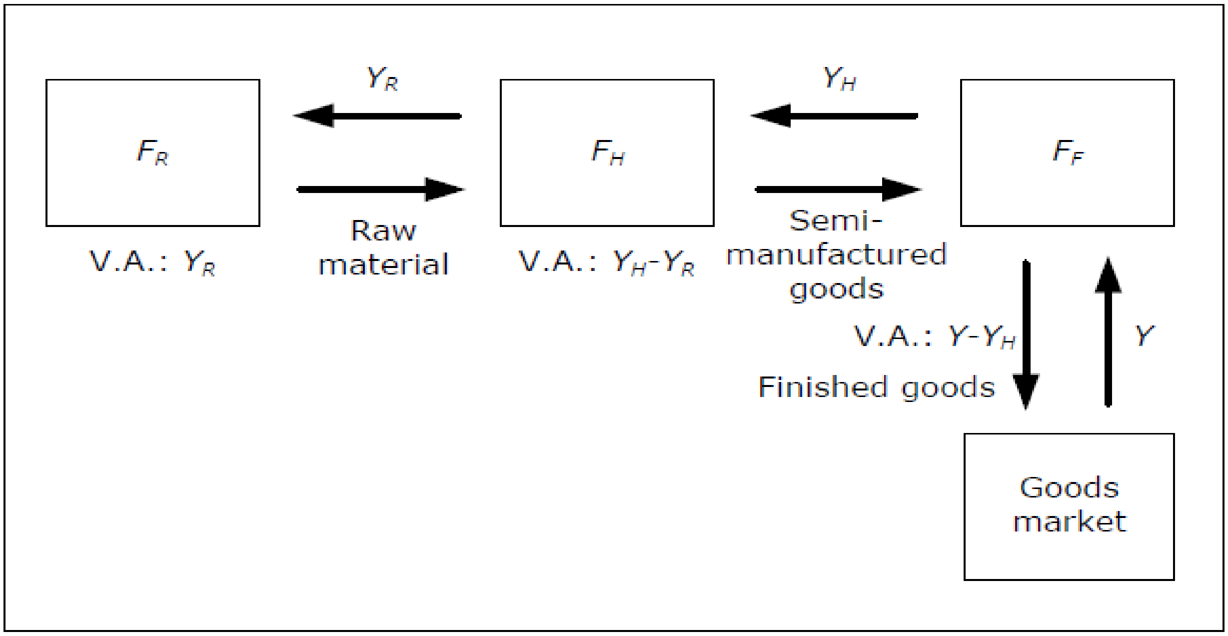

- اوس که چیرته YR د ټولو اجناسو مجموعی ارزښت وي چې له FR کمپنی FH کمپنی ته ځي، نو په نتیجه کې FR ته د ټولو کمپنیو راغلي اضافي ارزښت له YR سره مساوي دی .
- همدارنګه که چیرته له FH څخه FH ته د ټولو اجناسو مجموعي ارزښت YH وي نو د FH اضافي ارزښت مساوي له دی YH-YR څخه .
- له بلې خوا FF ته ټول انتقال شوی اضافي ارزښت له Y-YH سره مساوی دی که چیرته د کمپنیو زیات شوی ارزښت سره جمع کړو نو(Y-YH)+(YH-YR)+Y=YR تر لاسه کیږي .
- په نتیجه کې که هر څومره زیاتې کمپنی موجودې وي د همدې فارمول په واسطه کولای شو پورتنی نتیجه تر لاسه کړو.

دا چې د هرې کمپنی زیات شوی ارزښت د همغې کمپنی د تولید عواملو سره مساوي دی ، نو ویلای شو چې د کمپنیو په واسطه ټول تر لاسه شوی عاید مجموعه د کمپنی په واسطه د زیات شوي ارزښت سره برابر ده کوم چې په Y سره ښودل کیږي.

دکمپنیو په واسطه تر لاسه شوی عاید = د کمپنیو په واسطه زیات شوی ارزښت = کورنی ناخالص تولید

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عايد او مصرف په دايروي ماډل كي د اجناسو دوران:لاندينی شكل د دايروی جريان ماډل پرمختللی او تشريحی شكل دی چې په اسانی سره كولای شو تشريح كړو چې څرنګه اجناس د اقتصادی سكتورونو تر منځ جريان لري .

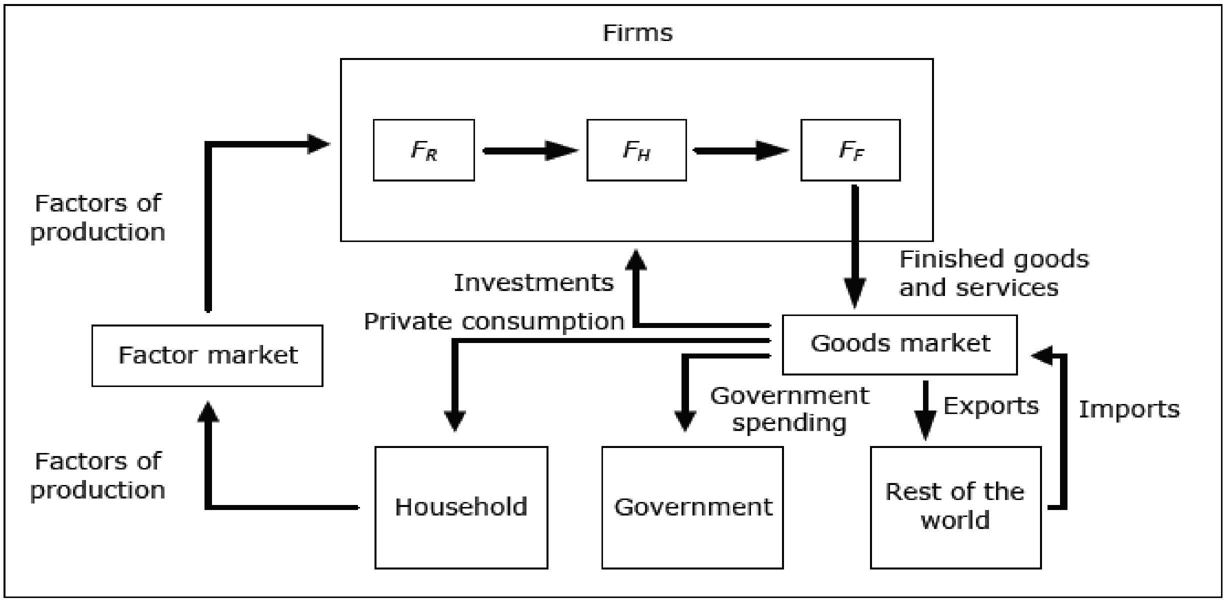

- د خصوصي سكتور تر څنګ په دغه ماډل كې دولت او بهر نړی (بهرنی تجارت) هم زيات شوي دي .
- د اجناسو په بازار كې كارتمام اجناس د مصرف په اساس په څلورو برخو باندې ويشل شوي دي (د خصوصي سكتورمصارف، دولتی مصارف، صادرات او واردات) .

د عايد او مصرف په دايروي ماډل كي د پيسو دوران :

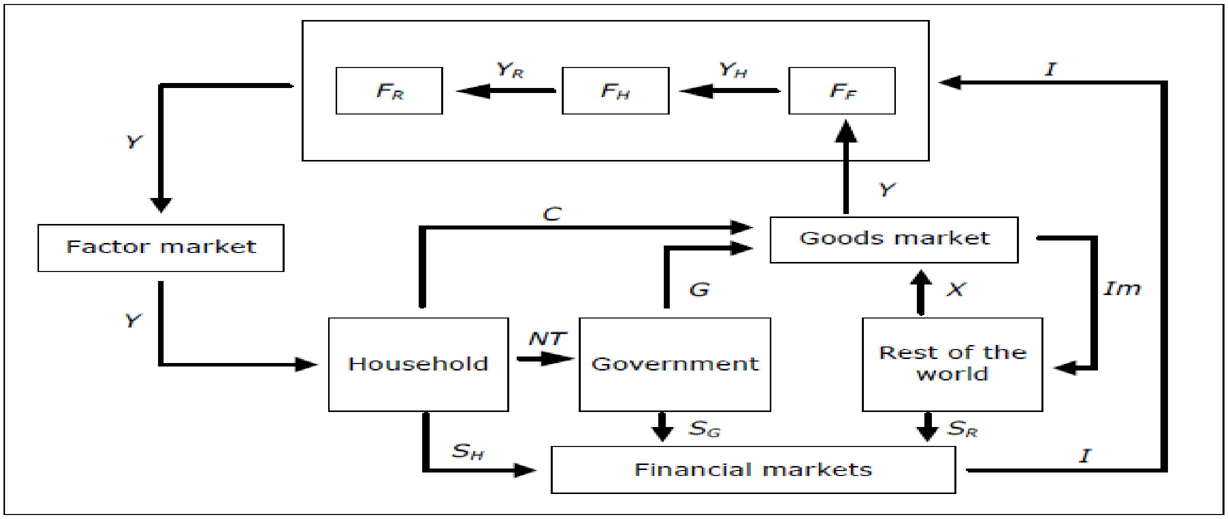

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عاید او مصرف په دایروي ماډل کې د خصوصي سکتور ونډه :

- د خصوصي سکتور په واسطه تر لاسه شوی مجموعي عاید ملي عاید دی دا چې خصوصی سکتور د تولید له عواملو په کار اچولو څخه عاید تر لاسه کوي نو په دې اساس ملی عاید له GDP سره برابر دی اوچې د Y په حرف سره ښودل شوی .
ولی باید په یاد ولرو د چې د GDP د اجزاوو په پرمختللی څیرنه کې چیرته چې استهلاک او بهرنی عاید محاسبه کیږي په هغه صورت کې د خصوصي ستکور په واسطه تر لاسه شو عاید ملی عاید نه دی .
- خصوصي سکتور دولت ته مالیات ورکوي دلته باید د مالیاتو ټول ډولونه لکه عایداتي مالیات، اضافي ارزښت مالیات، د خرڅلاو مالیات او د معاشاتو مالیات محاسبه شي.
- ددې مالیاتو یوه برخه له دولت څخه بیرته خصوصي سکتور د کار د حقوقو، د ماشومانو د حقوقو، د بیمې او یا هم د تقاعد په شکل انتقال مومي .
- خالص مالیات چې د انتقالاتو څخه وروسته پاته کیږي د NT په حروفو سره ښودل کیږي .
- ملي عاید څخه کله چې خالص مالیات تفریق شي نو مصرفي عاید او یا هم شخصی مصرفی عاید ورته ویل کیږي چې په YDisp=Y-NT فورمول سره سنجول کیږي .
- د خصوصي سکتور په واسطه ټول مصارف د C په حرف سره ښودل کیږي C نباید مساوي وي د خصوصي له سپما سره څکه (H for household) SH=YDisp-C که چیرته C>YDisp نو بیا SH<0 چې په نتیجه کې د خصوصي سکتور د قرض اخستلو په معنی ده .

دولت، مالي مارکیټونه او نوره نړی د دایروي جریان په ماډل کې: د دولت ټول لګښتونه په دوه برخو باندې ویشل کیږي چې یو یې خصوصي سکتور ته انتقالات او دوهم د دولت خپل مصرف دی.

- دولتي مصارف د دولت لخوا په اجناسو او خدماتو باندې مصارف دي د پوځ یوه مامور ته معاش ورکول د دولت مصرف ګڼل کیږي پداسي حال کې د هغه اعاشه او اباطه د دولت د انتقالاتو څخه عبارت دی او ددولت لګښتونه د G په واسطه ښودل کیږي .
- د دولت د مالیاتو د عاید یوه برخه بیرته خصوصی سکتور ته انتقال مومی چې دولت خالص مالیات NT سره ښودل کیږي .
- دولت خپله بودجه لري چې G=NT دی نو په دې اساس ویلی شو چې د دولت سپما له SG=NT-G څخه عبارت ده .

DRAFT

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ټول صادراتو ارزښت په X سره ښودل شوي دی او د ټولو وارداتو ارزښت Im سره ښودل شوی دی که چیرته Im>X وي نو په دې صورت کې د ټولو صادراتو ارزښت د وارادتو د ارزښت په پرتله زیات دی دغه توپیر SR=Im-X د نورې نړۍ سپما بلل کیږي چې یا په بله معنی موږ د نورې نړۍ قرضداره یو .
- ډیرې کمپنۍ د پانګه اچونې لپاره مالي موسسو او مارکیټونو ملاتړ ته ضرورت او له هغوی څخه پیسې په قرض اخلې چې په I سره ښودل کیږي ، چې په نتیجه کې ویلای شوی چې د پانګه اچونې اندازه د دولت د سپما، د خصوصي سکتور د سپما او نورې نړۍ د سپما په نتیجه کې منځته راځي .

$$I=SH+SG+SR$$

د کورنی ناخالص تولید د اندازه کولو طریقه :

د یو هیواد د پرمختګ او لاسته راوړنو د معلومولو لپاره لازمه ده تر څو په اقتصادي وده و پوهیږو او د اقتصاد د ودې د اندازه کولو لپاره موږ باید GDP استفاده کړو .

GDP په ځلورو مختلفو طریقو سره اندازه کیدلای شي چې د هرې طریقې نتیجه برابره او یو شی ده دغه ځلور میتودونه که څه هم په پورتنیو دایروي جریاناتو کې تشریح شول یو ځل بیا ور باندې یوه لنډه کتنه کوو.

د تولید په میتود د GDP پیداکول : د GDP په لومړي میتود کې د یو هیواد په اقتصاد کې د تولید شویو اجناسو او خدماتو د ارزښت اندازې په اساس تر لاسه کیږی د ټولو کمپنیو ټول نهایی تولیدات باید وشمیرل شي چې دې میتود ته د تولید په اساس د GDP د تر لاسه کولو میتود وایی .

کله چې د کمپنیو اجناس او خدماتو د شمیرلو یادونه کوو دا باید په یاد وساتل شي چې د اجناسو او خدماتو د دوباره حسابولو څخه مخنیوی وشي .

د عوایدو په اساس د GDP پیداکول: د GDP د پیداکولو دوهمه لاره د اجناسو او خدماتو له تولید څخه د ترلاسه شویو عوایدو په اساس سنجش کیږي چې ددې طریقې څخه تر لاسه ارقام او د تولید په میتود تر لاسه شوي ارقام باید عین شان وي . چې د عاید په طریقه د د تولید دعواملو د بازار څخه ټول تر لاسه شوي عاید د GDP څخه عبارت دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لګښتونو په اساس د GDP پیداکول : د GDP د تعریف په نظر کې نیولو سره بله طریقه د مصارفو له مجموعې څخه د GDP پیداکول دی چې د بازار د قیمت په اساس یې صورت نیولی وي او لاندې عوامل په کې شامل دي .

د مصرف کوونکو لګښتونه : دا لګښتونه د کورنی او بې کټو تولنو په واسطه د اجناسو او خدماتو د تر لاسه کولو له لګښتونو څخه عبارت دي چې د C په توري سره ښودل کیږي.

د دولت لګښتونه : دا لګښتونه د مرکزي او سیمه ایزو دولتي ادارو په واسطه د اجناسو او خدماتو د تر لاسه کولو لپاره لګښتونه شامل دي مګر دې لګښتونو کې انتقالات (حقوق) شامل نه دي چې د G په توري سره ښودل کیږي .

د پانګې اچونې لګښتونه : په دې لګښتونو کې د پانګې اچونې لګښتونه دي لکه تعمیر، ماشینونه او همدارنګه د خامو موادو، نیمه کاره ، او کارتمامو اجناسو ګدام .چې د I په توري سره ښودل کیږي .

د اجناسو او خدماتو صادرات چې په X توري سره ښودل کیږي

د اجناسو او خدماتو واردات چې د M توري سره ښودل کیږي چې باید له صادراتو څخه تفریق شي تر څو په داخلی تولیداتو باندې د لګښتونو اندازه معلومه شي .

$$Y(GDP)= C+G+I+X-M$$

د کمپنیو د اضافی ارزښت په طریقه : هره کمپنی د تولید د عوامل په کار اچولو سره د هغه عواملو په ارزښت کې زیاتوالی راولي دا چې د هرې کمپنی زیات شوی ارزښت د همغې کمپنی د تولید عواملو سره مساوي دی ، نو ویلای شو چې د کمپنیو په واسطه تول تر لاسه شوی عاید مجموعه د کمپنی په واسطه د زیات شوي ارزښت سره برابر ده کوم چې په Y سره ښودل کیږي.

دکمپنیو په واسطه تر لاسه شوی عاید = د کمپنیو په واسطه زیات شوی ارزښت = کورنی ناخالص تولید

GDP او ملي عاید:

څرنګه چې مخکې ولوستل شول د خصوصي سکتور په واسطه مجموعي عاید ملي عاید دی دا چې خصوصی سکتور د تولید له عواملو په کار اچولو څخه عاید تر لاسه کوي نو په دې اساس ملی عاید له GDP سره برابر دی، باید په یاد ولرو د چې د GDP د اجزاوو په پرمختللی څیرنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې چیرته چې استهلاک او بهرنی عاید محاسبه کیږي په هغه صورت کې ملی عاید GDP نه دی .

ناخالص ملي عاید: د یو هیواد یوه اندازه عاید چې بهر ته د مختلفو مقاصدو لپاره انتقالیږي چې د بهرنیو کارګرانو مزدونه ، سود، ګټه د بهرنیو کارګرانو او هم پانګوالو په اساس له هیواد څخه بهر ته ځي .

همدارنګه یوه اندازه عاید له بهر څخه د همدې هیواد د اوسیدونکو په واسطه د مزد، ګټې ، سود او کرایې له لارې هیواد ته راوړل کیږي .

داچې GDP د هیواد د داخلي عاید سره سروکار لري او له بهر څخه د عاید د تر لاسه شویو ارقامو په اړه وضاحت نه لري نو ددې د اندازه کولو لپاره موږ یو اندازه ګیری ته ضرورت لرو چې هغه ناخالص ملي عاید Gross National Income دی .

$$GNY = GDP - \text{Net income from abroad}$$

دا په داسې حال کې چې GDP د یو هیواد په داخلي تولیداتو په ارزښت تمرکز لري او GNY د هیواد د اوسیدونکو په واسطه په تر لاسه شوي عاید تمرکز کوي .

خالص ملي عاید: په حقیقت کې په یوه موده کې د یو هیواد د پانګوني وسایل د استعمال په وجه خپل ارزښت کموي یا په بله اصطلاح استهلاک کیږي نو که چیرته مو له GNY څخه د یو هیواد د پانګه اچوني د وسایلو د کلنی استهلاک اندازه تفریق کړو په نتیجه کې به خالص ملي عاید تر لاسه شي .

$$NNY = GNY - Depreciation$$

پای

DRAFT

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library